

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ПЕДАГОГИКА КАФЕДРАСИ
ПЕШКУ ТУМАНИ 2-СОН КАСБ-ХУНАР МАКТАБИ**

**ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА
ДУАЛ ТАЪЛИМНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ
ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ ВА РИВОЖЛАНИШ
ОМИЛЛАРИ**

Республика илмий-амалий конференция материаллари

Бухоро-2021

1. Аҳмедов Б. Амир Темур дарслари: Умумий таълим ва махсус тарих мактаблари учун қўлланма: - Т.: Шарқ, 2001. – 144 б.
2. Бартольд В.В. Улугбек и его время. Петроград 1918. – 160 с.
3. Бартольд В.В. Сочинения. Работы по отдельным проблемам истории Средней Азии. Том II. Часть 2. – М.: Наука, 1964. – 656 с.
4. Иванов П.П. Очерки по истории Средней Азии (XVI – середина XIX в.) – М.: Издательство Восточной литературы, 1958. – 245 с.
5. Каримова Н.Э. Взаимоотношения народов Центральной Азии и Китая в XIV-XVII вв. Автореферат на соиск. учён. степ. доктора исторических наук. – Т.: 2006. – 50 с.
6. Китайские документы и материалы по истории Восточного Туркестана, Средней Азии и Казахстана XIV-XIX вв. Алматы: Гылым, 1994. – 272 с.
7. Кляшторный С.Г., Султонов Т.И. Государства и народы Евразийских степей: От древности к новому времени. 3-е изд., исправл. и доп. – СПб.: Петербургское востоковедение, 2009. – 432 с.
8. Самарқандий Абдураззоқ. Матлаи саъдайн ва мажмаи баҳрайн/А.Самарқандий; Масъул муҳаррирлар: А.Қаюмов; Муҳаммад Али; Ўзбекистон Республикаси ФА, Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик ин-ти. Ж. II. Қ. 1. (1405-1429 йил воқеалари). – Т.: O'zbekiston, 2008. – 632 б.
9. Самарқандий Абдураззоқ. Матлаи Саъдайн ва мажмаи баҳрайн. К. II. /Абдураззоқ Самарқандий; Форс тилидан тарж., сўзбоши ва изоҳлар муаллифи А.Ўринбоев; Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси, Абу Райҳон Беруний номидаги шарқшунослик институти. – Т.: O'zbekiston, 2008. – 832 б.
10. Файзиев Т. Улуғбек Мирзо Кўрагоннинг авлоди//Ўзбекистонда ижтимоий фанлар. 7-сон. 1994. – Б. 29. – Б. 27-33.
11. Ҳафизова К.Ш. Китайская дипломатия в Центральной Азии XIV-XIX вв. – Алматы: Гылым, 1995. – 288 с.

САДРИДДИН АЙНИЙ – ЁШ АВЛОДНИНГ ТАЪЛИМ-ТАРБИЯСИ ТЎҒРИСИДАГИ ФИКРЛАРИ

Ф.У.Темиров – *Бухду, Бухоро тарихи кафедраси мудири, т.ф.ф.д.,(PhD)*

Машхур маърифатпарвар адиб, йирик сўз санъаткори, Бухородаги жадидчилик ҳаракатининг таниқли намояндаси, ёш авлоднинг таълим тарбияси, келажаги ва Ватан равнақи учун курашган жамоат арбоби Садриддин Айний (1878-1954) ёшларнинг таълим-тарбияси, ватанпарварлик руҳияда тарбиялаш тўғрисидаги қарашлари ижтимоий фикрлар тараққиёти тарихида Ўзбекистонда асосий ўринлардан бирида туради.

С.Айний ўзининг янги усулдаги-жадид мактаблари учун мўлжаллаб ёзган “Таҳзиб-ус-сибён”⁴³ (“Болалар тарбияси”) дарслигида тарбия ва илм олишнинг маркази бўлган мактабнинг ролига алоҳида эътибор беради: “Киши мактаб ёрдами билан одам бўлади”⁴⁴ дейди. Кишининг камол топишида тарбиянинг ролини юқори қўйиши Айнийнинг кейинчалик ирсият назариясини танқид қилишига имкон берди:

“Баъзилар,-деб ёзади Айний,-айтадиларки, “одамни зотидан таниш мумкин. Агар бобосию аждоди ва отасию онаси яхши кишилар бўлса, у ҳам яхши бўлади, агар ёмон бўлса у ҳам ёмон бўлади”. Бу нотўғри. Зот билан ҳайвоннинг яхшилигию ёмонлигини аниқлаш мумкин. Аммо одамнинг зоти йўқ. Кўп ҳолларда яхши одамдан ёмон бола туғилади ва ёмон одамдан яхши бола туғилади”⁴⁵.

С.Айнийнинг таълим-тарбияга оид қарашларида ахлоқий тарбия муҳим ўрин олади. Айний ўша вақтдаги айрим ката амалдорлар ахлоқини қаттиқ қоралаб, меҳнаткаш омманинг ахлоқини ёқлайди. Бу ахлоқ қаттиқ эксплуатация остида вужудга келиб, камолотга етган энг олижаноб инсоний фазилатлардан таркиб топгандирки, С.Айний бу маънавий сифатларни кишиларда, хусусан ўсаётган авлодда тарбиялади.

Ўзининг “Таҳзиб-ус-сибён” китобида болаларни ростгўй ва виждонли бўлишга ўргатади: “Ахлоқий тарбияланган бола ҳеч вақт ёлғон гапирмайди. Ҳамма вақт чин сўз бўлади”⁴⁶. С.Айнийнинг фикрича, ростгўй бола кишилар ва ўртоқлари орасида катта обрўга эга бўлади. Ёлғончи бола обрўсиз бўлади.

“Таҳзиб-ус-сибён” китобининг “Тарбия кўрган бола” ва “Яхши одобли бола” бобларида болаларни маданий хулқ руҳида тарбиялаш тўғрисида фикр юритади. С.Айний таълим-тарбия тўғрисидаги қарашларида болаларни камтарлик руҳида тарбиялашга жиддий эътибор беради, чунки камтарлик кишиларнинг энг олижаноб фазилатларидан бўлиб, кишиларга ҳусн бағишлайди. Шунинг учун ҳам С.Айний: “Кўпроқ машқ қил ва ўз кучингдан мағрурланма” деб таълим беради.

С.Айний ёш авлодни камтарлик билан бирга мустақил бўлишга ўргатади ва ўзининг ота-бобосининг номи билан мағрурланмасликка маслаҳат беради. Маърифатпарвар адиб таълим-тарбия олдига бошқача мақсад қўйдиб “Ўқиш йўлида ғайрат қил. Одам бўл. Кейин кучинг борича ўз Ватанингга, ўз халқингга ва ўз миллатингга хизмат қиласан”⁴⁷, -дейди у.

Унинг тарбиядан мақсади-халқ оммасининг хизматкори, содиқ ватанпарвар, халқ манфаати йўлида толмас курашувчи етиштириш эди.

С.Айний мактабни демократлаштириш, камбағал болаларини текин ўқитиш ва ўз она тилида маълумот бериш учун курашади. С.Айнийнинг ёш

⁴³ Айний С. Таҳзиб-ус-сибён. – Самарқанд, 1917.

⁴⁴ Ўша китоб. – Б. 10.

⁴⁵ Айний С. Ёддоштҳо. 1-китоб. - Душанба, 1949. – Саҳ. 114.

⁴⁶ Айний С. Таҳзиб-ус-сибён. – Самарқанд, 1917. – Б. 2.

⁴⁷ Айний С. Таҳзиб-ус-сибён. – Самарқанд, 1917. – Б. 64.

авлодни камтарлик руҳида тарбиялаш тўғрисидаги фикри амалий аҳамиятга ҳам эга. С.Айнидан иборат олиб, ота-оналар ва ўқитувчилар ўз болаларида ва ўқувчиларида бу ахлоқий сифатни тарбиялайдилар.

XX асрнинг бошларида Бухорода яшовчи татарлар ўз болалари учун янги мактаблар очиб, Бухородаги айрим маҳаллий болаларни ҳам ўқишга қабул қилдилар. Маҳаллий болалар учун татар тилида дарс ўқиш жуда қийин эди, албатта. С.Айний бу мактабни бориб кўриб ва бу болаларнинг қийналаётганлигини кўриб, татарча дарсларни татар ўқитувчисининг розилиги билан ўз тилига таржима қилиб, ўқувчиларга тушунтирарди.

Бухорода амирлигида ёш бухороликлар томонидан ташкил этилган “Бухоройи шариф биродарлиги” жамиятининг топшириғи билан С.Айний Самарқандга келиб, Абдуқодир Шакурий янги миллий мактабининг таълим-тарбия ишлари билан танишди. Ана шу маълумотлар ва тажрибалар асосида С.Айний ўзининг дўсти Мирзо Абдулвоҳид Мунзим билан унинг ҳовлисида янги усулдаги мактаб очади. Улар мактабни моддий жиҳатдан таъминлаш учун ўзига тўқроқ оилалардан уч сўмдан ўқиш ҳақи олиб, камбағал болаларни бепул ўқитдилар. Айний ва Мирзо Абдулвоҳид Мунзим ўша мактаб учун бир алифбе тузадилар (бу алифбе ҳозирча топилмаган).

“Бухоройи шариф биродарлиги” жамиятининг таклифи билан С.Айний янги миллий мактаблар учун ““Таҳзиб-ус-сибён” биринчи нашри, 1909, иккинчи нашри, 1917) ўқиш китобини тузди. Садриддин Айний бу ўқиш китобини алоҳида қайд қилади: “Таҳзиб-ус-сибён” китоби адабий характерга эга бўлиб, унинг материали болалар учун қизиқарли эди. Тўғри, ўша замон шароитига мувофиқ, китобда диний нарсалар ҳам бор эди. Лекин ҳар нима бўлса ҳам, янги нарса эди” деб ёзган эди.

Аҳмад Донишнинг маърифатпарварлик ғояларини давом эттириб, Садриддини Айний шахснинг камолоти ва жамият тараққиётида маърифат ролини юқори ўринга қўяди. Халқнинг иқтисодий аҳволини аҳоли ўртасида маърифат тарқатиш йўли билан яхшилаш мумкин деб ҳисоблайди. Шунинг учун ҳам у “*Фан халққа бойлик келтиради*”⁴⁸ деб ёзган эди.

РЕЛИГИЯ ЛЮБВИ В ПОЛОТНАХ АКМАЛЯ НУРА

Г.А.Хакимова -Старший преподаватель БухГУ

«Где бы вы не были, в какой среде не оказались, сохраните в себе состояние влюбленности».

Аль Араби

Акмаль Нуриддинов один из самых известных художников Узбекистана, за свою творческую деятельность добился глубокого признания, благодаря своему труду. Акмаль Вахабджанович Нуриддинов родился в 1959 году в Намангане. В 1978 году окончил художественное училище имени П.Бенькова,

⁴⁸ Айний С. Таҳзиб-ус-сибён. – Самарқанд, 1917. – Б. 26.

тизимини ислоҳ қилишга қаратилган ғоя ва қарашлари.	
ЭЛОВА Д.Д. XIX аср охири – XX аср бошларида туркистонда гидрометелорация соҳасида янги техникаларнинг кириб келиш тарихидан	217
РАНИМОВА Д.А. Ta’lim tizimini rivojlantirishda ajdodlar merosining roli	221
ФАТУЛЛАЕВА М.А., МАҲМУДОВ И. Ёш авлод тарбиясида миллий халқ ўйинларининг ўрни ва педагогик аҳамияти	223
АВЛИЯКУЛОВ М.М. Бўлажак ўқитувчилар маънавий оламини юксалтиришда санъат ва маданиятнинг ўрни.	227
TOSHEVA D.I. Ekologik ta’lim-tarbiya haqida allomalar qarashlari	229
АВЛИЯКУЛОВА Н.М. Пути развития изобразительно-творческой деятельности будущих педагогов.	235
НУРУЛЛАЕВ А.Р., ХЎЖАЕВ Э. Мактабгача ёшдаги болаларни жисмоний ҳаракатларга ўргатишда ҳаракатли ўйинлардан фойдаланиш самарадорлиги	237
ГУЛБОЕВ А.Т. Професионал таълим тизимида маънавий- маърифий ишларни ташкил этиш	239
УСМОНОВА Г.И. Таълим ва тарбия уйғунлиги миллий тараққиётга эришиш кафолати	241
ҲАЙИТОВ Ж.Ш. Ўзбекистонда бошоқ (дон)ли экин янги навларининг тарқалиши тарихи	243
ОРЗИЕВ М.З., ҲАЙИТОВ Р. Биринчи жаҳон уруши даврида бухорода герман-турк fronti учун олиб борилган тарғибот ишлари	245
ГУЛБОЕВ А.Т. Професионал таълим тизимида касбий-ахлоқий меъёрларини тарбиялашнинг илмий-педагогик асослари	251
ҚУРБОНОВА У.Ў. Мустақиллик йилларида ўзбекистонда касбий таълим тараққиёти тенденциялари	254
GULAMOVA D. “Street law” loyihasi huquq targ’ibotining eng mukammal dasturi	257
РАЖАБОВ О. Баркамол ёшлар таълим-тарбиясида туркистон маърифатпарварларининг қарашлари	259
ШАМСИЕВ Р.Х. “Механик узатмалар” мавзусини ўқитишнинг замонавий усуллари.	261
КЎЧАРОВ Ж.Қ. Мирзо Улуғбек ва Бухоро	265
ТЕМИРОВ Ф.У. Садриддин Айний – ёш авлоднинг таълим-тарбияси тўғрисидаги фикрлари	270
ҲАКИМОВА Г.А. Религия любви в полотнах Акмаля Нура	272
АДИЗОВА Х.Р., ШОДМОНОВА Д.А. Табиатга муносабатимизни ўзгартиришимиз шарт	274
ШИРИНОВ А.Л. Ўзбекистонда манзара жанрининг ривожланиши	278
НУРИЛЛАЕВА Н.Ш. Интеграция науки и образования как элемент системы непрерывного профессионального образования	280
СОБИРОВА Ш.У. Архитектура қурилиш чизмачилигида ўқитиш	282